

ס' פ' א

שלוש הערות

א

צרכו או, לפחות, צידוקו של כינוס דברי על ש"י עגנון עלה בי בראשונה עם פירסום מאמרו של משולם טו כנר ("מולד", כרך א', חוב' 65-66), והוא מסתחקר חשובה ומחושבת, שענינה יצירתו של ש"י עגנון בעיני מבקריה — הרצאה סדורה וממצה של עיקר תולדות הביקורת הזאת, ניתוח דרכה ודרכיה, בירור עמדותיהם של המבקרים השונים ובדיקת ערכיהם וערכם. בכלל המבקרים האלה נמצא מי שלא כתב אלא על ראשיתה של היצירה, שכן הלך לעולמו ולא יכול לראות המשכה (ברנר, ברדיצבסקי); מי שכתב על ראשיתה וקצת המשכה ופסק מעיינו (א. מ. ליפשיץ), ומי שכתב יתר על קודמיו, גם על ראשיתה, גם על המשכה ועד סיומה שלעתיה הגיע (ב. קורצווייל), בעל-המסה ראה כורח לעצמו להקשות כמה קושיות, וחסרות למדי, הנמתחות מקצה אל קצה, ושעליכן חלו כממילא על מי שמעמדו היה באמצע וכתובתו היא, בערך, כתובתי, שכן המאמרים שלי על המספר וסיפורו, שהיו לעיני בעל-המסה, עד "אורח נטה ללון" באו, ונעצרו על ספו. אולם מתוך המסה למדתי, כי מדברה לא נתן דעתו על מאמרי, שנתפרסם ב"די גאלדענע קייט" (מאסף ראשון, 1949, עמ' 78-81) וככל הנכון נעלם מידיעתי ושהיה בו, כמדומה, משהו העשוי לפוגג את הומרת-קושייתו. מתוך חששתי, כי אם מאמרי עלול היה להעלים ממי שטרם במיוחד על מה שנדרש בש"י עגנון, על-אחת-כמה וכמה שעלול היה להעלים מקורא סתם, פירסמתי גם בנוסח עברי ב"מולד" (הוא המאמר "ועוד זאת" שבספר שלפנינו), מתוך תקווה, שיהא בו משום השלמה, ואולי גם משום תשובה, לדברי ההשגה השקולים, הכלולים במסה הזאת.

ב

החששה, שנערה בי לרגל אותו מעשה, היא החששה שפיוור-דברי, שהוא קשה לעצמו, אף גורם לעילומם, המשבש את ההדיינות עמהם, גברה והוסיפה גם משום חסרונו של ביבליוגרפיה שלימה על ש"י עגנון (עבודתו של גדליה אלקושי ב"יד לקורא" חוב' א"ב, תש"ו, תחומיה למן תרס"ט עד תש"ח), והוא חסרון שלא נמנה עד עתה, ושיא-החששה היה זה מקרוב: משה ש מיר, ראה במאמרו "תרמיל קרוע" ("יובל ש"י" בעריכת ברוך קורצווייל, רמת-גן, תשי"ח) לכתוב בענין הערכת יצירתו של ש"י עגנון לאמור (עמ' 83): "הנה לפנינו, אמרו האומרים, מסכת יצירה מפוארת המחזירה את עטרת הקדושה לספרותנו. כמאמרו של דב סדן: מסכת יצירה שבה נתאחדו, לאחר כמה דורות של פירוד, ספרות החול וספרות הקודש לישראל". מוכן הייתי להוביל כליו של מי שהביא מה שהביא משמי, אם יראני היכן מצא בכל מאמרי כאותו מאמר, אך הוא לא יכול ליהנות מהצעת שירותי, מטעם פשוט, כי כאותו מאמר לא זו בלבד שאינו בי בנמצא אלא אינו לי באפשר, ונמצא שלא היתה כאן אלא טעות-שבזכרון, שאין להמנע ממנה אלא על דרך ניתי ספר ונחוי.

ג

בין סידור הספר והדפסתו נתפרסמה עבודה נוספת, ששוב לא היה ביד להכניסה בספר, הוא מאמרי "בין בית לקבר, על פיסקה שנעלמה בין נוסח לנוסח" ("לעגנון ש"י" בעריכתם של אפרים א. אורבך ושלי, ירושלים תשי"ט עמ' 185-216).